

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 7. siječnja 2009.

Pavlovo učenje o duhovnom bogoslužju

Draga braćo i sestre, na ovoj prvoj općoj audijenciji u 2009. godini želim uputi svima vama srdačne želje za novu godinu koja je upravo započela. Oživimo u sebi zauzetost da otvorimo Kristu um i srce, da budemo i živimo kao njegovi pravi prijatelji. Njegovo će društvo dati da ove godine, usprkos neizbježnim nevoljama, bude hod ispunjen radošću i mirom. Naime, samo ako ostanemo sjedinjeni s Isusom, nova će godina biti dobra i sretna.

Zadaća sjedinjenja s Kristom je primjer koji nam pruža također sveti Pavao. Nastavljajući kateheze koje su njemu posvećene, zadržat ćemo se danas u razmišljanju o jednom od važnih aspekata njegove misli: bogoslužja koji su kršćani pozvani vršiti. U prošlosti se znalo govoriti o Pavlovoj malne protuobrednoj tendenciji, o jednoj njegovoj "spiritualizaciji" ideje bogoslužja. Danas se bolje shvaća da je Pavao vidio u Kristovu križu povijesni preokret, koji preobražava i obnavlja zbilju bogoslužja. Taj se novi pogled na bogoslužje javlja prije svega u tri teksta iz Poslanice Rimljanima.

1. U Rim 3,25, nakon što je govorio o "otkupljenju u Kristu Isusu", Pavao nastavlja s jednom za nas misterioznom formulacijom: Bog ga je "izložio da krvlju svojom bude Pomirilište po vjeri". Izrazom "Pomirilište", koji nama zvuči dosta čudno, sveti Pavao aludira na takozvano "pomirilište" u drevnome hramu, to jest na pokrov kovčega saveza, kojeg se shvaćalo kao dodirnu točku između Boga i čovjeka, kao točku Njegove tajanstvene prisutnosti u ljudskom svijetu. To se "pomirilište", na veliki dan pomirenja – "yom kippur" – škropilo krvlju žrtvovanih životinja – krvlju koja je na simboličan način donosila grijeh od protekle godine pred Boga i tako bi grijesi bačeni u bezdan božanske dobrote, kako se vjerovalo, bili malne upijeni snažnim Božjim zahvatom, zaboravljeni, oprošteni. Život je započinjao iznova.

Sveti Pavao, podsjećajući na taj obred kaže: tim se obredom izražavalo želju da se svi naši grijesi stvarno predaju bezdanu božanskog milosrđa i na taj način učini da nestanu. Ali krvlju životinja to se ne ostvaruje. Bio je nužan stvarniji doticaj između ljudskoga grijeha i božanske ljubavi. Taj se doticaj zbilo u Kristovu križu. Krist, pravi Božji Sin, koji je postao pravi čovjek, preuzeo je na sebe sav naš grijeh. On sâm je dodirna točka između ljudske bijede i božanskog milosrđa;

u njegovu se srcu raspršuje i nestaje žalosno mnoštvo zala koje je čovjek počinio i obnavlja se život.

Otkrivajući tu promjenu, sveti Pavao nam kaže: Kristovim križem – najvišim činom božanske ljubavi koja je postala ljudskom ljubavlju – stari je obred sa životinjskim žrtvama u jeruzalemskom hramu dokinut. Taj simbolični obred, obred želje sada je zamijenio stvarni obred: Božja ljubav utjelovljena u Kristu je privedena svojoj punini u smrti na križu. To nije spiritualizacija stvarnoga obreda, već stvarni obred zamjenjuje simbolični i privremeni obred. Kristov križ, njegova ljubav s tijelom i krvlju je stvarni obred, potpuno odgovara stvarnosti Boga i čovjeka. Za Pavla je era hrama i njegova obreda završila već prije izvanjskog uništenja hrama: Pavlove se riječi ovdje savršeno podudaraju s riječima koje je izrekao Isus, koji je najavio kraj hrama i nagovijestio drugi "nerukotvoreni" hram – hram svoga uskrsloga tijela (usp. Mk 14,58; Iv 2,19 sl.).

2. Drugi tekst o kojem bih ovdje htio govoriti nalazi se u prvom retku 12. poglavlja Poslanice Rimljanima. Tu čitamo: "Zaklinjem vas, braćo, milosrđem Božjim: prikažite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu milu - kao svoje duhovno bogoslužje". U tim je riječima prisutan prividni paradoks: dok žrtvovanje u pravilu podrazumijeva smrt žrtve, Pavao ga naprotiv dovodi u vezu s kršćaninovim životom. Izraz "prikažite svoja tijela", zbog kasnijeg shvaćanja žrtve, poprima obredni obris i znači "žrtvovati, prinijeti" (kao što se čita u vezi djeteta Isusa u Lk 2,22: "poniješe ga u Jeruzalem da ga prikažu Gospodinu"). Poziv na "prikazivanje tijelâ" odnosi se na čitavu osobu; naime, u Rim 6,13 on poziva: "predajte sebe". Uostalom, izričito spominjanje tjelesne dimenzije kršćanina koincidira s pozivom "proslavite dakle Boga u tijelu svojem" (1 Kor 6,20): riječ je naime o čašćenju Boga u najkonkretnijem svakodnevnom životu, satkanom od vidljivih i opipljivih odnosâ.

Takvo je vladanje opisano kao "žrtva živa, sveta, Bogu mila". Upravo tu susrećemo imenicu "žrtva" (na grčkom *thysía*). U običnom govoru taj je izraz pripadao sakralnom kontekstu i koristio se za označavanje klanja životinje, čiji bi se jedan dio spalio u čast bogova dok bi drugi dio pojeli oni koji su prinosili žrtvu. Pavao taj izraz primjenjuje na kršćaninov život. Naime, on se u opisu te žrtve služi s tri pridjeva. Prvi – "živa" – izražava ideju životnosti, tako da Krizostom komentira: "Pred sobom imamo novo pravilo o žrtvi i čudnovatu vatru u kojoj ova gori: naime za nju nisu potrebna drva ili neka druga materija, jer ta vatra gori u svakome od nas, ta vatra isto tako ne spaljuje žrtvu, već je naprotiv oživljava" (PG 670,596). Drugi pridjev – "sveta" – podsjeća na Pavlovo poimanje svetosti koje nije vezano uz mjestâ ili predmete, već uz samu kršćaninovu osobu. Treći pridjev – "Bogu mila" – doziva možda u svijest česti biblijski izraz žrtve koja se prinosu Bogu "na ugodan miris" (usp. Lev 1,13.17; 23,18; 26,31; itd.).

Odmah potom, Pavao definira taj novi način života: to je "duhovno bogoslužje". Komentatori teksta znaju dobro da grčki izraz (*tēn logikēn latreían*) nije lako

prevesti. Latinska Biblija prevodi taj izraz s "rationabile obsequium". Ista riječ "rationabile" (kojom je prevedena grčka riječ *logiké*) javlja se u Prvoj euharistijskoj molitvi Rimskog kanona u kojoj se moli da Bog primi taj prinos kao "rationabile". Uvriježen talijanski prijevod (jednako i na hrvatskom, pr.) "duhovno bogoslužje" ne odražava sve nijanse grčkog teksta (odnosno latinskog). U svakom slučaju nije riječ o nekom manje stvarnom obredu, ili čak samo slikovitom, već o konkretnijem i realističnijem obredu – obredu u kojem sâm čovjek u svojoj cjelini kao biće obdareno razumom, postaje klanjanje, proslava Boga živoga.

Taj je Pavlov izraz, koji se zatim ponovno javlja u rimskoj euharistijskoj molitvi, plod dugog razvoja vjerskog iskustva u stoljećima prije Krista. U tome se iskustvu susreću teološki razvoji Staroga zavjeta i tekovine grčke misli. Bacimo pogled bar na neke sastavnice toga razvojnog puta koji će dovesti do novog shvaćanja obreda koji se javlja kod svetoga Pavla. Proroci i mnogi psalmi snažno kritiziraju okrutne žrtve. Kaže primjerice Psalam 50(49): "Kad bih ogladnio, ne bih ti rekao, jer moja je zemlja i sve što je ispunja. Zar da ja jedem meso bikova ili da pijem krv jaraca? Prinesi Bogu žrtvu zahvalnu..." (rr. 12-14). U istome smislu kaže slijedeći psalam, 51(50): "Žrtve ti se ne mile, kad bih dao paljenicu, ti je ne bi primio. Žrtva Bogu duh je raskajan, srce raskajano, ponizno, Bože, nećeš prezreti" (r. 18 sl.). U Danielovoj knjizi, pisanoj u doba novog razorenja hrama za vrijeme helenističke vladavine (2. st. pr. Kr.) nalazimo novi ulomak u istom pravcu. Sred vatre Azarja ovako pjeva: "Nemamo sada vojvode, proroka, kneza, paljenice, klanice, prinosa, kada, ni mjesta gdje da prinesemo prvence tebi i da nađemo milosrđe. No primi nas slomljene duše, duha ponizna! Kao paljenice ovnova i bikova... takva nek' bude žrtva naša pred tobom danas da nas pomiri s tobom" (Dan 3,38 sl.). Pri uništenju svetišta i obreda, u toj situaciji u kojoj je lišen svakog znaka Božje prisutnosti, vjernik prinosi kao pravu žrtvu srce slomljeno – svoju želju za Bogom.

U helenističkom svijetu nalazimo slične razvoje. Kaže se da se Boga ne može častiti krvlju životinja, pravo klanjanje je onda kada je čovjek sjedinjen s Božjom voljom. Izraz "klanjanje" – *logiké* – treba također tumačiti u smislu da je "riječ", odnosno molitva istinsko klanjanje – riječ je o molitvi u kojoj se čovjekov duh uzdiže k Bogu, postaje suobličan Bogu (usp. O. Casel, E. Käsemann). No tu se javlja problem koji pokreće taj u sebi tako lijep razvoj: on naime povlači za sobom opasnost spiritualizacije religije koja više ne bi obuhvaćala također tijelo i ne bi stvarala zajedništvo među vjernicima. I tako se objašnjava zašto i Psalam 51 i Daniel 3 priželjkuju, usprkos kritikama na koje su naišli, povratak hrama, njegovih žrtava u novom i pročišćenom obliku u smislu duhovnog bogoštovlja, u još uvijek nevidljivoj sintezi.

Stižemo tako do svetoga Pavla. On je baštinik tih razvoja, želje za istinskim bogoslužjem, u kojem sam čovjek postaje slava Božja, živo klanjanje sa čitavim svojim bićem. U tome smislu on poručuje Rimljanima: "prikažite svoja tijela za

žrtvu živu, svetu, Bogu milu - kao svoje duhovno bogoslužje" (Rim 12,1). Pavao tako ponavlja ono što je natuknuo u 3. poglavlju: hramu u kojoj su se žrtvovalе životinje, hramu zamjenskih žrtava, došao je kraj. Došlo je vrijeme pravog bogoslužja. No ovdje se javlja i opasnost pogrešnog shvaćanja: to se novo bogoslužje može tumačiti u moralističkom smislu, naime da prinoseći svoj život mi vršimo istinsko bogoslužje. Na taj bi način žrtvovanje životinja zamijenio moralizam: sâm čovjek bi činio sve sam svojim duhovnim naporom. A to sigurno nije bila namjera svetoga Pavla. Kako bismo dakle trebali tumačiti to "duhovno bogoslužje"? Pavao uvijek pretpostavlja da smo postali "Jedan u Kristu Isusu" (Gal 3,28), da smo umrli u krštenju (usp. Rim 1) i sada živimo s Kristom, po Kristu, u Kristu. U tome jedinstvu – i samo tako – možemo postati u Njemu i s Njim "živa žrtva", prinositi "duhovno bogoslužje". Žrtvovane su životinje trebale zamijeniti čovjeka, služile su kao "zamjena", ali nisu mogle zamijeniti čovjekovo darivanje samoga sebe. Isus Krist, u svojem darivanju Ocu i nama, ne postavlja se na naše mjesto, već nosi u sebi čovjeka, naše grijehе i našu želju; predstavlja nas, preuzima na sebe. U zajedništvu s Kristom, ostvarenom u vjeri i u sakramentima, postajemo, unatoč svim svojim nedostacima, živa žrtva: zbiva se "duhovno bogoslužje".

Ta je sinteza u pozadini Rimskog kanona u kojem se moli da taj prinos postane "rationabile" – da se ostvaruje duhovno bogoslužje. Crkva zna da se u Presvetoj Euharistiji posadašnjuje Kristovo samodarivanje, njegova istinska žrtva. Ali ona moli da zajednica koja slavi bude stvarno sjedinjena s Kristom, preobražena; moli da mi sami postanemo ono što ne možemo postati vlastitim silama: "rationabile" prinos koji je Bogu ugodan, koji je slava Božja. Tako ta euharistijska molitva tumači na pravilan način riječi svetoga Pavla. Sveti Augustin je to divno pojasnio u 10. knjizi svoga djela O državi Božjoj. Citirat ću samo nekoliko rečenice. "Ovo je žrtva kršćanâ: mnogi i jedan u Kristu"... "Čitava otkupljena zajednica (civitas), to jest zbor i društvo svetih, biva prinesena Bogu po Velikom Svećeniku koji je predao samoga sebe"... "Prave žrtve su djela ljubavi" (10,6: CCL 47, 27 sl.).

3. Na kraju još samo kratko o trećem tekstu iz poslanice Rimljanima koji se odnosi na novo bogoslužje. Sveti Pavao kaže tako u 15. poglavlju: "...poradi milosti koja mi je dana od Boga - da budem bogoslužnik Krista Isusa među poganima, svećenik evanđelja Božjega te prinos pogana postane ugodan, posvećen Duhom Svetim" (15,15 sl.). Htio bih istaknuti samo dva vidika toga divnog teksta i jedinstvene terminologije u Pavlovim poslanicama. Prvo, sveti Pavao tumači svoje misijsko djelovanje među narodima svijeta za izgrađivanje sveopće Crkve kao svećenički čin. Naviještati evanđelje radi ujedinjavanja narodâ u jedno tijelo Krista uskrsloga je "svećenički" čin: pripravlja naime pravu žrtvu. Drugo: cilj misijskog djelovanja je – možemo tako reći – kozmička liturgija: da narodi ujedinjeni u Kristu, svijet kao takav postane Božja slava, da "postane ugodan [prinos], posvećen Duhom Svetim". Ovdje na vidjelo izlazi dinamični aspekt, aspekt nade u Pavlovu shvaćanju bogoslužja: Kristovo samodarivanje

uključuje težnju da sve privuče zajedništvu njegova Tijela, da ujedini svijet. Samo u zajedništvu s Kristom, Čovjekom-uzorom, koji je jedno s Bogom, svijet postaje kakvim ga svi mi želimo: zrcalo Božje ljubavi. Taj dinamizam je uvijek prisutan u Euharistiji – taj dinamizam mora nadahnjivati i oblikovati naš život.

© Copyright - Libreria Editrice Vaticana